

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta**

Posudek disertační práce

Autor	Mgr. Petra Chudárková
Název	Intuice v etice: víc škody než užitku?
Oponent	Mgr. Juraj Hvorecký, PhD

Hodnoticí kritéria

1. Cíl práce a výzkumná otázka, začlenění do současného stavu bádání a originalita (dle čl. 44 odst. 9a) SZŘ UP „zhodnocení významu disertace pro příslušný obor“; min. 150 slov)

Práce si klade za cíl prozkoumat místo intuic v etice a ve světle současných poznatků kriticky přehodnotit jejich roli v morálním usuzování. Spor o intuice autorka staví do širšího rámce debat o deontologickém a konsekvencialistickém pojetí etiky a ukazuje, jak je deontologie silně spjatá s morálními intuicemi, které obvykle jenom post hoc racionalizuje. Obhajuje utilitaristickou a pragmatickou pozici, přičemž podpora této pozice je zejména nepřímá, přes poukaz na problémy protistrany. Občas není jednoduché zjistit, co přesně je cílem práce: autorka na jedné straně zdůrazňuje epistemické problémy s intuicemi, kterým chybí zdůvodnění a současně jsou ovlivněny mimomorálními vlastnostmi nebo nerelevantními informacemi. Na straně druhé jí jde o vytvoření „aplikovatelného a udržitelného normativní systému, vycházejícího do značné míry z empirické evidence, jehož zdůvodnění bude stát na pevných základech“ (s.27), což je ale příliš ambiciózní projekt, kterému není schopna dostát (ve smyslu, že řešení jenom naznačí, v žádném případě se však o „pevné“ základy neopírá). Originalita práce je také diskutabilní. I když závěrečná kapitola, zejména v částech 3.2 až 3.4, přináší nový náhled na problematiku zdůvodnění morálního diskurzu, jeho opravdová originalita není zřejmá. Chybí zejména hlubší diskuse povaze zdůvodnění morálních norem (např. Railton, Tobin, Jaggard a další), takže příspěvek autorky není s čím srovnat.

2. Rozsah, význam a výběr studovaných zdrojů/korpusů (Jak reprezentativní je studovaný materiál?) (min. 100 slov)

Autorka dobře zná jak klasickou literaturu (tady obzvlášť oceňuji její snahu pracovat s vlastními, zdařilými překlady centrálních pasáží náročných textů od autorů jako Hume nebo Rawls), tak i současné diskuze v oblasti sociálně intuicionistických či heuristických modelů. Dvě domény ale v literatuře absentují. Za prvé, diskuse o ovlivnění morálních soudů, např. v případě tramvajového dilematu, je obrovská a na často se týká i nepříjemných předsudků v morálně relevantních oblastech (jak náchylní jsme obětovat dítě, ženu, cizince...,) což je, dle mého názoru, důležitější morální diskuze, než příklady (navíc nereplikované) s pořadím předkládaných případů nebo zvyšováním externí kognitivní zátěže. Viz. např. Nasello a Triffaux 2023 nebo kniha Cathcart 2013.

Druhou absentující oblastí je dlouhá, a z pohledu zaměření práce veledůležitá starší diskuze o zdůvodnění morálky a morálních soudů. Ta z nějakého důvodu chybí úplně (i když obecná diskuze o povaze zdůvodnění v práci najdeme) – mluvím o tradici od Kohlberga přes Prinze až po Li a Tomasella. Autorka se soustředí více méně jenom na Hausera, což je sice důležitý autor, ale jednak pracuje jenom s malým počtem jeho prací, jednak on není jedinou důležitou postavou této diskuze. Ale obecně je počet citovaných prací dostatečný a v textu jsem nenašel žádný problém s formou citování.

3. Metoda a vědeckost (Jak adekvátní je/jsou zvolená/é metoda/y? Jsou použité metody/koncepty/ přístupy vhodné?)

(dle čl. 44 odst. 9b) SZŘ UP: „vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám“; min. 150 slov)

Autorka využívá standardní filosofickou metodologii, obohacenou o studium empirické literatury a konceptuální reflexi. Všechny uvedené postupy jsou typické pro naturalizovanou filosofii, ke které se sama explicitně hlásí. Práce standardně využívá klasické i nejnovější zdroje pro vymezení teoretického pole, přičemž s pomocí vybraných a cílených argumentů oslabuje pozici deontologické strany, aby podpořila naturalizované konsekvencialistické teorie. Samotnému postupu není co vytknout. Spíše mi vadí, způsob, jakým se autorka vymezila vůči další důležité morální teorii, konkrétně etice cnosti. O té nejedná vůbec, i když je nám asi všem jasné, že otázka dlouhodobého morálního charakteru je pro hodnocení konání docela důležitá. Když připustíme, že je rozdíl mezi morálním selháním jinak skvělého a morálně integrovaného člověka a morálními poklesky zloducha, jak tento rozdíl chce autorka vysvětlit pomocí deontologie nebo utilitarismu?

Zvláštní je (zejména v práci, která zdůrazňuje roli zdůvodňování) i velice časté používání 1. pádu jednotného čísla slovesa „domnívat se“. Autorka se „domnívá“ nejméně 21x, což je na docela stručnou práci celkem dost.

4. Struktura (Jak přehledná je struktura práce?) a forma

(dle čl. 44 odst. 9d) SZŘ UP „případné další vyjádření, zejména vyjádření k uspořádanosti, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni disertační práce“; min. 100 slov)

Práce je přehledná, dělená do 3 kapitol, přičemž každá se dále dělí na několik podkapitol. Struktura je jasná, kapitoly i podkapitoly jsou stručné a jasně zaměřené. Celý text se skvěle čte, jazyk je dobře volen, nevím, zda prošel externí jazykovou redakcí, ale v každém případě je práce po formální stránce mimořádně povedená. Nenašel jsem jedinou chybu (a to jsem na tyto věci hodně citlivý). Jenom na dvou místech jsem měl jazykové pochybnosti: autorka opakovaně používá frázi „uvažování z křesla“, což je dosti hrubý a nešikovný překlad „armchair philosophy/armchair thinking“. Je potřeba vědět, že termín armchair je ve filosofii využíván jenom sekundárně a vyskytuje se často i v jiných nefilosofických frázích typu „armchair traveller/politics/criticism“, kde je jasný odkaz na pouze duchaprázdné postupy bez opravdové znalosti věcí – v tomto kontextu se někdy u nás mluví o „salónním“ nebo „kabinetním“ přístupu. Dále je v textu jedna ne příliš srozumitelná věta na s. 76, zřejmě poplatná anglické větní struktuře: „...zastánci univerzální morální gramatiky upravují interpretaci dostupné evidence svým zbožným přáním.“ Ještě si dovoluji vyjádřit své překvapení, že práce není psána anglicky, což bych vzhledem k tématu i diskutované literatuře považoval za mnohem lepší jazykovou volbu.

5. Styl/pádnost argumentů (Jsou cíl práce a výzkumná otázka sledovány důsledně?)
(min. 100 slov)

S tokem textu problémy nejsou, občas není úplně zřejmé, proč je některé kapitola tam, kde je (např. číst o sebevraždě je naprosto zbytečná a v kontextu sousedních podkapitol nedává moc smysl.) Obdobně jsem měl problémy s podkapitolou 1.2.3, která ne příliš jasně souvisí s výstavbou celého díla. Obecně by prospělo, kdyby na začátku nebo konci každého většího celku bylo shrnutí, které zhruba říká: tady je cíl celé práce, tady teď jsme a přesuneme se sem, abychom postoupili po trajektorii takhle k cíli...

Možná větším problémem než členění a kulminace práce je obsah některých kapitol s ohledem na celek díla. Z tohoto pohledu je nešťastně vystavěna zejména 3. kapitola *Normativní etika*. V ní je celá debata o základních dvou teoriích, tedy deontologii a utilitarismu současně příliš detailní i příliš povrchní. Autorka prochází celá důležitá rozlišení jakoby z rychlíku, jenom naznačí, že uvedené rozlišení existuje (např. act/rule utilitarianism, s. 84), ale čtenář má pocit, že čte nějakou slabou učebnici pro střední školu. Vysvětlení jsou chudá a celkové struktury argumentu práce nijak nepomáhají. Naneštěstí to samé platí o i představení deontologie: je povrchní a nezajímavé. Navíc se v něm objevují argumenty *ad hominem* směrem ke Kantovi místo seriózní diskuze, která by se ptala, zda se dá deontologie znovu postavit na nohy bez předsudků, kterými Kant bezpochyby trpěl.

6. Závěr (Jak přesvědčivé je potvrzení/vyvrácení výzkumné otázky? Jsou výsledky přesné a přesvědčivé? Přinášejí výzkumné komunitě inovativní přínos? Otevírají se tím možnosti pro následný výzkum?)

(dle čl. 44 odst. 9c) SZŘ UP „stanovisko k výsledkům disertační práce a k původnímu a konkrétnímu přínosu předkladatele disertační práce“; min. 100 slov)

Mám celkem pochybnosti, zda práce opravdu dosáhla cílů, které si stanovila – viz. moje odpověď na otázku č. 1 výše. Pokud jde o epistemické problémy zdůvodnění, jsem překvapen, že autorka vůbec nediskutuje problém zdůvodnění jiných než morálních přesvědčení. Pokud vím, úplně stejný, ne-li větší výčet problémů (bezpočet biasů, iracionálnost, post-hoc racionalizace, neschopnost dělat i chápat sylogismy i další metody usuzování) se týká všech oblastí našeho myšlení. Tím, že proměníme intuitivní morální uvažování na naturalisticky laděné vysvětlení se nezbavíme problému zdůvodnění vlastních přesvědčení. Akorát se před námi otevře nekonečná síť naturalistických zdůvodnění, které samotné podléhají všemožným vlivům a zkreslením. Obzvlášť by mě v této souvislosti zajímalo, jak si autorka představuje zdůvodnění v logice nebo matematice, kde se ontologie postulovaných předmětů příliš neliší od „nenaturalistických“ principů nebo hodnot etiky.

Ještě slabší je dosažení druhého deklarovaného cíle, tedy vytvoření „aplikovatelného a udržitelného normativní systému, vycházejícího do značné míry z empirické evidence, jehož zdůvodnění bude stát na pevných základech“. O pevnosti se nebudu opakovaně zmiňovat, jelikož již byla adresována. Spíš jsem překvapen, že údajná aplikovatelnost se demonstruje jenom na velice triviálních (a ne příliš přesně popsanych – což není příliš naturalistické!) případech očkování a potratů. Co přesně znamená rozhodnout o hranici života „nezaujatým způsobem“? Je nějak jasné, zda je kritériem pro hranici ukončení těhotenství tlukot srdce, citlivost na bolest nebo růst mozku? A někdy to jasné bude?

Nemluvě o tom, že existují mnohem těžší otázky v oblasti technologické etiky nebo bioetiky, kde si „naturalizovaný“ přístup přes součet pozitiv a negativ ani neumím představit – máme metodou CRISPR editovat geny nenarozených dětí, abychom předešli jejich případným nemocem? Máme osídlit jiné planety? Máme se vzdát potřeby vysvětlit vnitřní rozhodování hlubokých neuronových sítí, když vysvětlení oslabuje jejich účinnost? To je jenom nástržl témat, u kterých významně pochybuji, že existuje nějaký „pevný“ základ jejich rozřešení.

Za problematické považuji i kritérium *udržitelnosti* (s. 103), které je ve světle dynamiky vědeckého poznání těžko sledovatelné. Obecně bych byl rád, kdyby se závěrečné úvahy o morálním pokroku více soustředily na detaily případů a ne jenom na proklamativní teze.

7. Jednoznačné vyjádření oponenta, zda předloženou disertační práci doporučuje či nedoporučuje k obhajobě (dle čl. 44 odst. 9e) SZŘ UP)

I když jsou některé z vyslovených námitek celkem závažné, vzhledem k celkovému vyznění práce ji **doporučuji k obhajobě.**

Datum a podpis oponenta: